

**GINA STOICIU, *Acasă. Cei plecați în lume*, București,
Editura Pro Universitaria, 2022**

Cartea este o colecție deosebită de eseuri și analize personale ale autoarei, care explorează diferite subiecte legate de adaptare ('a într-un spațiu nou') (în legătură cu emigrarea? Poate ar fi util de precizat), mit, realitate politică, casă, acasă, prietenie și literatură. Nu există o teorie specifică care să încadreze întreaga lucrare, dar se pot identifica unele elemente teoretice, cum ar fi antropologia și filozofia, care sunt utilizate pentru a explora conceptul de prietenie. De asemenea, autoarea face referire la teorii ale literaturii și sociologiei, precum proiectul intelectual propus de Danilo Martuccelli și Anne Barreère, care sugerează o uniune între romanul realist și sociologie. Analizele autoarei sunt interesante, captivează și sunt bine scrise, oferind o perspectivă personală și profundă asupra subiectelor abordate. În comparație cu alte lucrări academice de profil, lucrarea nu urmărește o analiză riguroasă sau sistematică a subiectelor abordate, ci mai degrabă o explorare subiectivă și personală a acestora.

Structurată în două părți, cartea debutează cu o poveste reală, a propriei vieți predestinate să aleagă exilul, ca apoi, în a doua parte, să abordeze dilema reîntoarcerii acasă. Visul plecării din țară a fost proiectul multor români care și-au dorit să scape de lagărul unui regim dictatorial, însă, odată cu acest curaj au venit și marile costuri. Intrând în partea de conținut, la un moment dat, apar diferite personaje interesante care sunt importante pentru povestea în desfășurare, cum ar fi Enache, care a fost ajutat de familia din Grecia a autoarei să emigreze în Canada. În acest sens, autoarea evidențiază puterea și importanța prieteniei, a sprijinului din partea altor conaționali în momentele de nevoie. Dificultățile și provocările sunt la început neobișnuite pentru orice persoană care emigrează și trebuie să accepte „a învăța a trăi” printre străini. „Eram la capătul unei vieți. Eram la începutul unei alte vieți” (p. 16). În esența acestei mărturisiri se regăsește sacrificiul schimbării din fenomenul dezrădăcinării. „Sunt momente în viață în care exclamațiile existențiale vin de la sine, și ceea ce nu înțelegem ne revine sub formă de destin” (p. 16). Citatul arată modul direct în care evenimentele independente pot deveni solidare, dar și cum acestea pot decide asupra (?) cursul vieții noastre. În acest sens, cartea oferă o largă perspectivă asupra modului în care deciziile pot fi influențate de evenimentele din jur, chiar și în momentele în care acestea sunt aparent fără legătură.

Autoarea încearcă cu succes să provoace o datorie de conștiință, o introspecție care are scopul de a ne aminti despre cei care au ales o viață în exil, fie ca refugiați politici, fie ca emigranți economici. Diferența între cele două grupuri este totuși semnificativă: primii au fost forțați să plece din motive politice, iar cei din urmă și-au planificat plecarea pentru o viață mai bună. Cu toate acestea, ambele grupuri experimentează dificultăți, uneori neimaginabile pentru omul de acasă, în țara de destinație. Emigranții economici au pregătit cu atenție plecarea, au vândut bunurile și au strâns bani, dar au venit într-un mediu străin și au avut o uriașă nevoie de sprijin din partea românilor deja stabiliți.

Rememorarea narativă a tinereții evocă marile particularități ale psihicului uman. Copilăria este prezentată ca o etapă a vieții în care se formează convingeri și emoții. Autoarea ne vorbește despre schimbările constante de locuință, care, la un moment dat, au îndepărtat-o pe ea și pe fratele ei de atașamentele locale. În schimb, adolescența este descrisă ca o perioadă a jocurilor pe stradă, a respectului pentru reguli și autoritatea școlară. Evocarea în care „copilăria este prima fabrică de convingeri și emoții” (p. 47) descrie liantul puternic cu locul și nostalgia momentelor simple de fericire. Autoarea aduce în lumină perioada adolescenței sale, frumoasele călătorii și aventurile imaginare, amintindu-și despre fetele din clasă și despre influența exercitată de frumoasa fată, Laura. Autoarea își aduce aminte cu plăcere de profesoarele de chimie și de franceză, admirându-le meseria; dorindu-și să fie cosmopolită realizează, în mod misterios, că este foarte atrasă de limba franceză. Limbajul metaforic evocă marile visuri ale autoarei: „Cele mai frumoase călătorii și aventuri din adolescență au fost cele imaginare” (p. 52). Pe o scală mai largă, autoarea își aduce aminte de evoluția socialismului din România din timpul vieții sale, începând cu anii 1950 și încheind cu plecarea din

țară în 1981, oferindu-ne o perspectivă complexă atât pozitivă, cât și negativă. Autoarea aduce critici majore socialismului românesc, evidențind teroarea închisorilor, suprimarea libertății de exprimare și de opinie, colectivizarea forțată și deriva cultului personalității. „Să nu uiți să spui copiilor și nepoților tăi” (p. 57), îndeamnă la neuitarea perioadei socialismului din România, cu bune, cu rele, și la transmiterea acestor amintiri mai departe. În capitolul „Sindromul infantilizării” redescoperim modul în care planificarea centralizată a economiei în socialismul real a dus la dezangajarea deciziilor economice de realitate, având drept consecință apariția unor situații absurde, precum realizarea în exces a unor produse inutile sau dispariția altor produse esențiale. Lipsa unui sistem de autoreglare bazat pe cerere și ofertă a condus la o distribuție incoerentă a bunurilor și la apariția unor probleme de ordin psihologic, precum dependența economică absolută a individului față de stat, devenit astfel un mijloc prin care socialismul românesc și-a infantilizat societatea. Prin intermediul unor exemple din literatură, autoarea ilustrează modul în care toate aceste probleme s-au reflectat în cultura populară a vremii, amintind și de miturile politice, a celor patru constelații mitologice identificate de istoricul francez Raoul Girardet: epoca de aur, mitul inamicului din umbră, mitul unității și mitul salvatorului. Pentru a exemplifica jocul dintre mit și realitatea politică, autoarea evocă un proces în care unii colegi au fost acuzați drept dușmani ai poporului și expuși la o adunare a rușinii compusă din profesori și studenți, care au trebuit să voteze pentru exmatricularea lor. Atmosfera era sinistru și de neimaginat pentru o instituție academică. O altă scenă de groază arăta de ce viața oamenilor depindea de acordul cu partidul și liderul conducător. Citez: „Spune undeva Soljenișin că recunoaștem un regim totalitar când nu știm de unde vin loviturile: de sus sau de jos? În acest caz, ele veneau și de sus, și de jos. Era un proces montat din vârful ierarhiei politice, și validat de cultura tăcerii, a supunerii” (p. 67). Citatul este o analiză precisă a unui fenomen politic care a marcat, din păcate, generații întregi și care nu trebuie uitat niciodată.

În capitolul „Traversarea oceanului. O altă lume. America imigranților”, autoarea exprimă fascinația sa față de emigrația spre America de Nord, o lume altfel, bogată și reprezentativă pentru democrație, libertate și succes individual. America a reușit să exporte în întreaga lume visul american, numit *American Way of life*, însă emigrarea în această țară a presupus și o adaptare socială și psihologică, o metamorfoză necesară pentru a deveni parte a Lumii Noi. Etapele acestei metamorfoze sunt evidențiate prin intermediul unui celebru film a lui Elia Kazan, în care dolarul aruncat în aer devine emblema Americii. Însă autoarea precizează: „Noi am trăit la Montreal, care este cel mai european oraș din America de Nord. Canada nu este SUA, iar Quebecul este o Canadă francofonă” (p. 78).

Capitolul intitulat „Adaptarea: etape, provocări, stări și efecte” explorează fenomenul înstrăinării prin intermediul experiențelor autoarei, care a trebuit să se adapteze la o nouă viață în Montreal. Relatarea acestor experiențe este legitimă pentru un fin observator care a lucrat chiar la un centru de documentare pentru refugiați, întâlnind oameni din întreaga lume, cu diferite povești fascinante. Printre subiectele extrem de interesante aflăm de ce iarna canadiană a devenit o obsesie colectivă, care a afectat societatea modernă fragilă, dependentă de electricitate și tehnologie. Tema adaptării și a înstrăinării prin intermediul experiențelor personale reflectă modul în care oamenii se adaptează la noi medii și culturi.

În „Teatralitatea gândirii”, ultimul capitol din prima parte, autoarea își exprimă plăcerea de a uni literatura și știința, reușind să genereze un fascinant curs de comunicare simbolică. În timp își ce notează importanța textelor academice riguroase, ea își dă seama că punerea în scenă a acestora poate fi la fel de importantă și plăcută, împărtășind din lecția lui Nietzsche despre prejudecățile în știință și despre farmecul teoriilor care pot fi invalidate. Interesantă ca descriere este și evocarea proiectului intelectual propus de doi autori contemporani, Danilo Martuccelli și Anne Barreère, care sugerează o uniune între romanul realist și sociologie, precum cele două forme de literatură și știință care au inspirat și pe alți autori domici să afle despre viața oamenilor în secolul al XIX-lea. Mitul depășește realitatea și dă sens unui act comunicațional, transformat în comuniune națională, planetară. Participarea la colocvii și congrese academice poate fi, de asemenea, considerată un ritual în secvențe, însoțit de proceduri ceremoniale. Legenda indiană „Cei șase orbi și elefantul” constituie un avertisment asupra caracterului parțial al teoriilor noastre.

În partea a doua a cărții, „La un ocean distanță” autoarea Gina Stoiciu se concentrează asupra identității naționale canadiene și a provinciei Quebec, descriind modul în care Canada și Quebecul

s-au dezvoltat în ultimii ani, prin căsătorii mixte între canadienii francofoni, canadienii anglofoni și amerindieni. Interesantă este și argumentarea de ce Canada și Quebecul se plasează pe primele locuri din lume la indicele de fericire și la indicele de calitate a vieții. Carta drepturilor și libertăților individuale este un reper fundamental în politica parlamentară. Autoarea descrie, de asemenea, psihismul canadian și quebechez, precum și figuri de succes ale Quebecului, cum ar fi Maurice Richard și Celine Dion. Printre alte puncte atractive ale acestui capitol aflăm detalii interesante despre Montreal, un oraș multicultural, cu o diversitate de restaurante etnice și o mulțime de limbi și accente diferite.

În continuare, autoarea se concentrează asupra temporalității în istorie și modul în care aceasta poate fi folosită pentru a înțelege moștenirea verticală a expatriatului. Aflăm despre paradigma geoistoriei a lui Braudel și cum aceasta poate fi folosită pentru a explora istoria lentă, istoria medie și istoria scurtă. Autoarea utilizează exemplul istoriei României pentru a explica cum geografia, istoria și cultura se împletesc în dimensiunea românească a existenței. Ni se explică de ce dorul de țară este o formă de patriotism a expatriatilor și cum aceștia se pot conecta la trecutul neamului prin legende și mituri fondatoare.

Capitolul „Pe cântarul identității: Răsucirea identitară” este un text care reflectă asupra proceselor de identitate și ale rădăcinilor culturale sau transculturale, în contextul exilului și al emigrării. Autorul, Constantin Stoiciu, soțul autoarei, este prezentat ca fondator al editurii Humanitas și colaborator al Oficiului Național de Film din Canada, ceea ce arată că o parte din românii din Canada au o perspectivă culturală profesional dezvoltată și o experiență vastă în domeniul cultural. Textul se bazează pe analiza prezentată de Voichița-Maria Sasu în volumul *Lectures québécoises*, care explorează literatura francofonă din Quebec și asociază romanele lui Constantin Stoiciu cu acele concepte de transcultură și transidentitate. Transculturalitatea este definită ca un proces de tranziție și dinamică între culturi diferite, implicând atât pierderea cât și achiziționarea de elemente culturale și nu se referă neapărat la o deculturare. Domnul Stoiciu însuși își exprimă experiența ca fiind un fel de exil voluntar, fără bagaje, fără nimic de adus sau de așteptat, într-un loc unde făceai mereu un singur lucru în același timp și unde nu putea fi decât un străin. Textul sugerează că domnul Stoiciu a devenit conștient de rădăcinile culturale și transculturale după ce a emigrat și a fost nevoit să trăiască într-un mediu diferit.

În capitolul „Casă și acasă” citim despre o analiză interesantă asupra diferenței dintre conceptele de casă și acasă. Autoarea subliniază că, „casa” este un simplu loc, un decor cotidian și un indiciu al nevoilor și mijloacelor noastre. În timp ce „acasă” este un teritoriu emoțional, un refugiu, intimitate și interioritate.

Capitolul „Prietenii și trenul vieții” apare sub forma unei lucrări literare cu o analiză profundă a prieteniei. Autoarea începe cu două citate semnificative ale unor mari autori, Albert Camus și Antoine de Saint-Exupéry, care subliniază importanța unei prietenii autentice și durabile și apoi explorează conceptul de prietenie prin intermediul antropologiei și filozofiei, evidențiind faptul că prietenia este o alegere voluntară, rațională și afectivă. De asemenea, prietenia este esențială pentru dezvoltarea emoțională și psihologică a individului, precum și pentru menținerea stării de bine. În plus, este abordată tema numărului optim de prieteni și este limpede de ce avem nevoie de prieteni apropiați pentru a ne asigura sănătatea psihică. Tot aici se examinează diferitele tipuri de prietenie descrise de filozofii antici, cum ar fi prietenia fondată pe plăcere, interes sau dezinteres. Este clar că prietenia adevărată este cea dezinteresată, care implică împărtășirea gândurilor și a experiențelor. Pe de altă parte, prietenia este voluntară, personală, egalitară, reciprocă și afectivă.

Capitolul „Andrei” urmărește experiența interesantă a lui Andrei, fiul autoarei, care a plecat din Canada la vârsta de 24 de ani pentru ca apoi să-și continue studiile în Franța. După obținerea unui doctorat în științe politice, Andrei s-a întors în România. Autoarea observă faptul că această călătorie a refăcut parcursul invers și subliniază tristețea despărțirilor anuale pe care a trebuit să le îndure familia din cauza distanței. Printre alte trăsături comune specifice unei familii frumoase, visul reușitei, suportarea eșecurilor, nevoia de romantism și lirism în cotidian oferă viață și culoare unei povești autentice. De remarcat este și faptul că cele mai multe trăsături sunt specifice lui Andrei, un tânăr înzestrat, aparent neastâmpărat și însetat de marile proiecte ale vieții. Plecarea lui Andrei în Franța a declanșat sindromul cuibului gol al autoarei, iar întoarcerea în Europa a schimbat sensul prezenței părinților în Canada. Povestea personală este o mărturie sinceră și o lecție de viață prin care autoarea reușește să capteze emoțiile și experiențele trăite în timpul exilului și să le prezinte într-un mod

accesibil și atractiv, reușind să transmită mesaje universale despre găsirea propriei căi în viață și importanța păstrării amintirilor personale și a tradițiilor familiale.

Capitolul despre cele două elemente-cheie: „Familia și generațiile” arată cum ele ne influențează viața și cum ne construim identitatea prin intermediul lor. Autoarea reflectează asupra relațiilor sale cu fiul și cu nepotul, purtându-ne prin amintirile lor comune în Montreal. În acest context, se discută despre influența primilor ani de viață ca percepții asupra lumii și despre importanța trăirii unor amintiri frumoase în copilărie pentru a ne construi un acasă protector. De asemenea, sunt abordate teme precum frica de uitare și teama de a nu fi înțeles de generațiile viitoare. Prin intermediul unor amintiri personale, autoarea își exprimă afecțiunea pentru familia sa și pentru locurile din Montreal care i-au adus împreună și le-a permis să se cunoască mai bine.

„Enigma întoarcerii” este capitolul cu mistere unde se discută despre experiența întoarcerii în țara natală, din perspectiva scriitorului și scenaristului Constantin Stoiciu. Experiența întoarcerii este diferită pentru cei care au plecat doar din orașul natal fără să-și părăsească țara, față de cei care au trăit în alte colțuri ale lumii. Constantin Stoiciu povestește despre prima sa întoarcere în România în 1992 și despre cum a fost întâmpinat de oamenii din jur. El descrie sentimentele de alienare și deznădăcinare pe care le-a trăit, spunând că a devenit străin atât în țara sa de adopție, cât și în țara sa natală. Pe de altă parte, experiența întoarcerii este o permanentă încordare, iar scrisul este o experiență dureroasă pentru cei din exil. Romanele scrise de acești scriitori din exil sunt precum semințele care au rodit pe alt pământ. În romanul „Fugarul”, eroul romanului, domnul Carol, fuge de trecutul său și de el însuși, rămânând deznădăcinat și pierdut în hățișul visurilor și a iluziilor personale. Domnul Stoiciu subliniază că adevăratul purgatoriu este în el însuși, prin îndoieli, iluzii și compromisuri, iar diferențele dintre viața sa dinainte și din timpul exilului aduc în discuție și conceptul de „patrie literară” și „patrie culturală”. Întregul capitol este o analiză profundă și interesantă a experienței întoarcerii în țara natală și a efectelor pe care le poate avea această experiență asupra individului deznădăcinat.

În ultimul capitol al cărții „În loc de încheiere: Unde mai este acasă?”, autoarea Gina Stoiciu discută cu pasiune despre noțiunea de casă și modul în care termenul este perceput de oameni în diferite etape ale vieții. Capitolul începe cu o citare din Marguerite Duras care definește casa ca fiind locul în care oamenii sunt plasați și reținuți, limitând astfel rătăcirea și aventura. Însă pentru Alexandru, nepotul autoarei, acasă nu este doar un loc, ci și o zonă de confort, un loc liniștitor unde ne simțim bineveniți și relaxați. Pentru cei mai mulți, acasă este familia și persoanele apropiate care ne creează o zonă de securitate și de confort cotidian. Alexandru adaugă prin convingerile sale că acasă ar trebui să reprezinte o constantă a vieții, ceva stabil și pozitiv. Cu toate acestea, el consideră că oamenii trebuie să evolueze și să se adapteze, să călătorească și să exploreze lumea dincolo de zona lor de confort. Dorința de a explora și de a călători nu înseamnă neapărat renunțarea la ideea de acasă. În schimb, autoarea crede că oamenii ar trebui să își construiască propria lor casă, care să reflecte personalitatea și așteptările lor și să o poată lua cu ei oriunde merg. Aceasta ar putea însemna un sentiment de libertate și de flexibilitate, dar și un loc în care să ne simțim întotdeauna confortabil și în siguranță.

*

Cartea autoarei Gina Stoiciu „Acasă. Cei plecați în lume” oferă cititorilor o perspectivă profundă și captivantă asupra temei exilului și a identității culturale. Prin abordarea sa interdisciplinară, autoarea explorează marile teme ale umanității precum exilul, casa, patria, familia, comunitatea, românitatea, diaspora, memoria, identitatea, prietenia, teatralitatea gândirii etc. Întreaga lucrare este un omagiu și o mărturie a celor care și-au luat curajul să plece, fie ca refugiați politici, fie ca migranți economici.

Sebastian Fitzek

Primit: 07.03.2023

Acceptat: 28.04.2023

Adresa de contact a autorului: Sebastian FITZEK, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: sebastian.fitzek@comunicare.ro.